

Сава Сћејанов

УМЕТНОСТ МИРЕ БРТКЕ (1930–2014)

Уметничка биографија Мире Бртке је изузетно богата. Своју стваралачку активност она је започела као филмски стваралац, непосредно после окончања студија на београдској Академији за позоришну и филмску уметност, Одсек филмске режије у класи великог филмског ствараоца, професора Славка Воркапића, 1955. године. У суботичком позоришту, као дипломску представу, режира *Стаклену менаџерију* Тенесија Вилијамса, а већ следеће године је у Прагу где ради као асистент режије Отакара Вавре у филму *Против свих*. Враћа се у Београд и снима више документарних филмова, самостално или у сарадњи са Николом Мајдаком. Током 1959. године одлази у Рим и тамо се уписује сликарство на Академији лепих уметности. Упоредо са студирањем траје њена жива филмска активност: сарађује са Ђанинијем и Лузатијем на реализацији цртаног филма *Сврака грабљивица*. Тај филм је био кандидован за Оскара. У ери студентских немира 1968. године она креира костиме за „омладински“ филм Паола Пиетранђелија *Porci con leali (Летеће свиње)* уносећи словенске и словачке фолклорне елементе и колорит у модерно одевање, што даје печат италијанској моди тог времена. Од тада постоји израз – *camicione slavo* / словенска кошуља – забележено је у угледном модном часопису *Vogue*. Филмом ће се бавити и касније: 1969. године за „Неопланта филм“ у Новом Саду режира документарни филм *Партизанске базе*; за емисију *Енциклопедија* за ТВ Београд режира полчасовни филм *Словаци*, о доласку Словака у ове крајеве; 1970. године добива позив у од Стипе Делића да учествује у раду на реализацији филма *Сумјеска*, а за ТВ Нови Сад реализује филм *Венецијански Biennale* 1995. године.

Њена интензивна сликарска активност започиње 1964. године када дипломира на Академији лепих уметности у Риму код професора Франка Ђентилинија и Мина Мацарија. За време боравка у Риму не прекида контакте у Југославији. Учествује на многим значајним изложбама код нас, као што су београдски „Октобарски салони“ те „Југословенски тријенале“. Самостално излаже у Салону музеја савремене уметности у Београду и у Галерији савремене уметности у Новом Саду. Истовремено, њен италијански период био је изузетно плодоносан. У Риму је Мира Бртка члан значајне групе *Illumination* коју је 1967. године основао јапански уметник Нобуа Абе, а којој су припадали Марша Хафиф, данас светски позната америчка уметница; Италијани Паоло Патели и Алдо Шмит те српска уметница Милена Чубраковић. Основни концепт ове групе наметнуо је Абе настојећи да принцип сажете форме и геометрије буде оплемењен контекмплацијом и спиритуалношћу. Мира Бртка се придржавала ових начела до извесне мере, али је убрзо, вођена властитим сензибилитетом, доспела до сликарства интензивно бојених поља с тврдим ивицама. Таквим остварењима ова уметница се укључила и у интернационалне уметничке токове. Интересантан је по-

датак да је од 1970. године учесник покрета *Артеидеологија* чија је централа у Италији, а у којем је деловала заједно са интернационалном групом уметника међу којима су биле и личности попут Бојса, Кристоа, Пистолета, Рихтера, Кунелиса и других.

Први самостални наступ у нашој средини Мира Бртка је, како је већ запажено, остварила на самом почетку седамдесетих година, а њен тадашњи сликарски концепт представљао је право освежење. Јер у тадашњем српском и војвођанском сликарству било је веома мало одлучно и доследно спроведених захвата у домену чисте, геометријске и минималистичке форме. Због тога њене изложбе слика, колажа и цртежа у Салону Музеја савремене уметности у Београду те у Галерији савремене ликовне уметности у Новом Саду (1971), представљају право откровење и освежење, а данас, у новијој ликовној критици и историји уметности доживљавају праву ревалоризацију. С временом се показало да се тадашња остварења Мира Бртке налазе у иницијалном језгру многих потоњих појава – поготово у српској и војвођанској уметности с краја осамдесетих и током „дискретно модерностичке“ уметности деведесетих година прошлог века.

Стварајући у великим циклусима, Мира Бртка је остваривала изузетне домете у сликарству, колажима, таписерији, филму и видеу, те у новије време и у скулптури. Оно што је у том континуитету било константно јесте вечита брига о стварању прочишћеног и аналитичког концепта уметничког дела. Чистота формалног дејства, неекспресивност, проблематизовање и филозофирање сликарске или скулпторске форме те језичка доследност, међутим, никада не ремете социјалну функционализацију њеног израза. У том смислу, исказ Мира Бртке близак је начелима које је заступао италијански теоретичар модернизма Филиберто Мена, сматрајући да права уметност никада нема намеру да се издвоји из друштвеног миљеа него да својом пластичком конституцијом настоји да животном окружју наметне принципе „применљиве“ за спознају и тумачење света у коме уметник живи и ствара.

Одласком Мира Бртке наша уметност је остала без уметнице која је константно заступала идеје модерности и модернизма; која је на један одиста делотворан начин репрезентовала дух света и уметности нашег доба; која је досегла високе домете своје виталистичке пластичке мисли – баш као што се то недавно сугестивно показало и на великој изложби „Слутња, крв, нада – Примери из уметности у Војводини од 1914–2014“, која још увек траје у великој галерији Кунстлерхаус у Бечу. Ваља напоменути да њена уметност има и лепу интернационалним репутацију, потврђивану успешним самосталним изложбама у Италији, Словачкој, Мађарској, Турској те наступом на 54. интернационалном бијеналу савремене уметности у Венецији, 2011. године.

Посебан значај уметност Мира Бртке има за уметности војвођанских Словака. Њено аутентично дело је на изванредан начин допринело модернизацији уметности припадника словачке националне заједнице у Србији. Својим уметничким сензибилитетом, континуирано реагујући на импулсе актуелног света од постенформелистичких слика из раних шездесетих, преко чистог апстракцијског сликарства (геометрија, монохромја) из седамдесетих, постмодерностички и неоекспресионистички конципираних остварења типичних за „уметност осамдесетих“ (колажи, слике), те новомодерностичких слика сведене структуре и конструктивистичких скулптура из деведесетих година

протеклог века и након 2000, Мира Бртка је словачкој уметности у Војводини „обезбеђивала“ утисак савремености и модерности. Сталним присуством на изложбама Бијенала савремене уметности војвођанских Словака у Бачком Петровцу, баш као и на другим поставкама, она је потврђивала своју свест о значају једне културе којој је искрено припадала.